

Marek Stępniaak

Opcja preferencyjna na rzecz ubogich : od Vaticanum II do Katechizmu Kościoła Katolickiego

---

Łódzkie Studia Teologiczne 5, 211-218

1996

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

KS. MAREK STĘPNIAK

OPCJA PREFERENCYJNA NA RZECZ UBOGICH Od Vaticanum II do Katechizmu Kościoła Katolickiego

WPROWADZENIE

Przemiany społeczne, jakie nastąpiły w Polsce po 1989 r., umożliwiły Kościołowi pełniejsze realizowanie misji ewangelizacyjnej. Szczególną formą misji Kościoła w każdym kraju i w każdym czasie jest posługa wobec ubogich. Powiększanie się obszarów ubóstwa materialnego w wyniku upadku gospodarki centralnie kierowanej i zbyt powolnych reform gospodarczych i społecznych jest wyzwaniem dla chrześcijańskiej miłości bliźniego. Również pilna potrzeba nowej ewangelizacji stawia przed Kościołem troskę o ubogich jako zadanie pierwszorzędne.

Niniejszy artykuł stanowi próbę przedstawienia rozwoju idei opcji preferencyjnych na rzecz ubogich w posoborowym nauczaniu społecznym Kościoła. Poznanie tego nauczania może przyczynić się do pogłębienia refleksji nad miejscem i zadaniem Kościoła w społeczeństwie, którego znaczna część boleśnie doświadcza procesu tworzenia struktur demokratycznych i gospodarki rynkowej.

1. OD SOBORU WATYKAŃSKIEGO II DO KONFERENCJI W MEDELLIN

11 sierpnia 1962 r., na miesiąc przed uroczystą inauguracją obrad soborowych, Jan XXIII stwierdził, że Kościół dzięki Soborowi znajdzie na nowo swoją tożsamość oraz odkryje, że „jest Kościołem wszystkich, szczególnie Kościołem ubogich”¹. Wypowiedź papieska została uznana przez wielu Ojców Soboru, ekspertów i teologów jako sygnał do podjęcia rozważań i poszukiwania odpowiedzi na pytania o znaczenie ubóstwa w życiu Kościoła katolickiego, o miejsce ubogich w Kościele?

Projekt dotyczący refleksji nad istotą Kościoła, przygotowany na I sesję Soboru (dyskusja nad projektem odbyła się 1–7 XII 1962 r.), opierał się – jak twierdzi M. D. Chenu – na tradycyjnych ujęciach eklezjologicznych. Kościół został przedstawiony jako społeczność doskonała, przekazująca Słowo Boże, wyposażona we władzę nauczania i rządzenia, o hierarchicznym ustroju z najwyższą władzą papie-

---

¹ *Solidarité et développement*, red. A. Sondag, Paris 1992, s. 210.

za. Kościół uświęca świat, utrwała społeczne struktury, staje na straży ustalonego porządku². Autorzy powyższego projektu doceniali zapewne wartość ewangelicznego ubóstwa. Podkreślali także istniejące niesprawiedliwości: głód, wojny, nędzę wielu narodów. Pomoc i opieka, jaką Kościół niósł słabym, pozbawianym praw i ubogim, troska o chorych, starców, wychowanie dzieci, organizacja szkół były świadectwem chrześcijańskiej miłości bliźniego i stanowiły najpiękniejsze karty w dziejach Kościoła. Chociaż ubodzy w Kościele przedsoborowym byli przedmiotem stałej troski, to jednak – jak twierdzi Chenu – Kościół nie dość upominał się o ich prawa wynikające z zasady społecznej sprawiedliwości³. Brak takiego ujęcia – obok wielu innych słabych punktów – sprawił, że projekt został odesłany do Komisji, głównie dzięki interwencji kardynałów: Suenensa, Montiniego i Fringsa. Szczególną wymowę miała wypowiedź kard. Lercaro, arcybiskupa Bolonii, który stwierdził: „Nie wypełnimy w sposób wystarczający naszego zadania, jeśli nie umieścimy jako głównego wątku i duszy w pracy doktrynalnej i ustawodawczej tego Soboru, tajemnicy Chrystusa obecnego w ubogich i ewangelizacji ubogich”⁴.

Stanowisko, jakie zaprezentował kardynał Lercaro, jeden z moderatorów Soboru w czasie II sesji (29 IX–4 XII 1963 r.), było w dużej mierze owocem pracy nieformalnej „grupy roboczej”. Tworzyli ją m.in. kardynał Gerlier – arcybiskup Lyonu (przewodniczący), arcybiskup Hakim z Nazaretu oraz biskup Himmer z Tournai (Belgia). Materiał stanowiący przedmiot dyskusji pt. *Jezus, Kościół i ubodzy* został przygotowany przez P. Gauthiera – byłego profesora Seminarium Duchownego w Dijon (Francja), księdza-robotnika z Nazaretu. Ich staraniem doszło do spotkania około 50 biskupów, reprezentujących różne kontynenty oraz 30 ekspertów i teologów, związanych z pracami Soboru. Spotkanie odbyło się w Kolegium Belgijskim 26 października 1962 r. „Grupa robocza” utrzymywała ścisłą łączność z Radą Soboru, a kardynał Lercaro osobiście informował o jej pracach papieża Jana XXIII i Pawła VI. Należy stwierdzić, że prace „grupy roboczej” oraz wystąpienia jej członków na Auli Soborowej znacząco wpłynęły na wypracowanie nowej koncepcji obecności ubogich we wspólnocie Ludu Bożego⁵.

Idea „Kościoła ubogich” została podjęta również w tzw. *Schemacie XIV*. Autorzy stwierdzają m.in. że kolegialność biskupów znajduje swój najbardziej ewangeliczny wyraz we wspólnej trosce i zaangażowaniu na rzecz dwóch trzecich ludzkości, która żyje w stanie nędzy fizycznej, kulturowej i moralnej. Biskupi deklarują pomoc Kościołom krajów ubogich oraz domagają się przeprowadzenia reform struktur społecznych i ekonomicznych, które zahamują pauperyzację ubogich i pomogą im wyzwolić się ze stanu nędzy⁶.

² M. D. Chenu, „*L'Église des pauvres*” à Vatican II, „*Concilium*” 124, 1977, s. 75.

³ Tamże, s. 76.

⁴ „*Documentation Catholique*”, 1962, nr 60, kol. 318, cyt. za M. D. Chenu, art. cyt., s. 77.

⁵ Por. G. Guttierrez, *Le Rapport entre l'Église et les pauvres*, Paris 1985, s. 240–243.

⁶ *Solidarité et développement...*, s. 221.

Prace „grupy roboczej” oraz wystąpienia jej członków w Auli Soborowej znacząco wpłynęły na ostateczną formę soborowych dokumentów. W *Konstytucji dogmatycznej o Kościele* stwierdza się, że Kościół na wzór Chrystusa, który „dokonał dzieła Odkupienia w ubóstwie i wśród prześladowań” jest powołany „do wejścia na tę samą drogę, aby udzielać ludziom owoców zbawienia” (LG, 8). Ubodzy są znakiem obecności Chrystusa. Dlatego Kościół „darzy miłością wszystkich dotkniętych ludzką słabością, co więcej, w ubogich i cierpiących odnajduje wizerunek swego ubożego i cierpiącego Zbawiciela, im stara się ulżyć w niedoli i w nich usiłuje służyć Chrystusowi” (LG, 8). Konstytucja przypomina ponadto wartość ubóstwa w chrześcijańskim dążeniu do świętości. Ubóstwo przyjęte dobrowolnie w wolności synów Bożych jest naśladowaniem Chrystusa i drogą realizacji chrześcijańskiego powołania (por. LG, 42). „Duch ośmiu błogosławieństw, a szczególnie ubóstwa” powinien przenikać działalność społeczną i gospodarczą chrześcijan oraz ich zaangażowanie na rzecz pokoju światowego i prawdziwego dobrobytu ludzkości (por. GS, 72). Chrześcijanie są wezwani przez Chrystusa ubożego i solidarnego z ubogimi do działań na rzecz przewyciężenia niesprawiedliwych stosunków społecznych, których przejawem jest „głód, choroby i bieda wszelka” (GS, 88)⁷.

Idea „Kościoła ubogich” inspirowała od początku nauczanie Pawła VI. W czasie trwania IV sesji soborowej (14 IX–8 XII 1965 r.) Papież przedstawił kardynałowi Lercaro swój projekt ogłoszenia encykliki o ubogich. Ostatecznie nie doszło do publikacji tego dokumentu. Można jednak przypuszczać, że praca powołanych przez kardynała Lercaro ekspertów znalazła swój owoc w encyklice *Populorum progressio*, opublikowanej na Wielkanoc w 1967 r.⁸

Pierwszą próbę zastosowania soborowego nauczania o „Kościele ubogim” i „Kościele ubogich” do konkretnej sytuacji społecznej podjęli biskupi krajów Ameryki Południowej. Zwołana z inicjatywy Konferencji Episkopatów Ameryki Łacińskiej (CELAM) i za aprobatą Pawła VI konferencja w Medellin (Kolumbia) w 1968 r. podjęła problematykę posługi Kościoła wobec ubogich. Posługa ta powinna polegać przede wszystkim na ewangelizacji, ze szczególnym uwzględnieniem społecznego i politycznego wymiaru wiary. Rzeczywistość społeczną tego kontynentu, pełną sprzeczności i niesprawiedliwości, tworzą ludzie ubodzy, pozbawieni praw, zepchnięci na margines życia społecznego. To oni w Kościele zajmują uprzywilejowane miejsce i do nich Kościół jest przede wszystkim posłany. Konferencja w Medellin – jak twierdzi B. Sutor – odegrała bardzo doniosłą rolę, ponieważ była „próbą przełamania konserwatywnego jak dotąd myślenia Kościoła na tematy społeczne. Opcja na rzecz ubogich uświadomiła biskupom obowiązek socjalnej służby Kościoła i zwrócenia się do najniższych warstw latynoamerykańskiej społeczności”⁹.

⁷ Por. także Dekret o ekumenizmie, 12; Dekret o posłudze i życiu kapłanów, 13, 17; Dekret o przystosowanej odnowie życia zakonnego, 13.

⁸ Por. M. D. Chenu, dz. cyt., s. 80.

⁹ *Etyka polityczna*, Warszawa 1994, s. 416.

Podróż apostolską Pawła VI do Kolumbii w sierpniu 1968 r. można odczytać jako wyraz pełnego poparcia dla zaangażowania miejscowego Kościoła na rzecz ubogich. Papież w jednym z przemówień nazwał ubogich „sakramentem – świętym znakiem obecności Chrystusa na świecie, odblaskiem ludzkiego i boskiego Oblicza Zbawiciela”¹⁰. Paweł VI nie poprzestał jednak na teologicznych obrazach i rozważaniach, ale także krytycznie ocenił panujące w tym kraju stosunki społeczne, dyskryminujące rdzenną ludność, która często żyje w warunkach urągających ludzkiej godności. Nie proponując gotowych rozwiązań systemowych – zgodnie z zasadami katolickiej nauki społecznej – Paweł VI upomniał się o przyznanie ludności chłopskiej elementarnych praw ekonomicznych (głównie prawa do ziemi) i politycznych oraz stanowczo napiętnował nadużycia władz państwowych wobec tej warstwy społecznej. Sprawujący władzę polityczną i kierujący życiem gospodarczym są zobowiązani do podejmowania reform w celu ustanowienia bardziej sprawiedliwego porządku społecznego. Grupą wskazaną imiennie są właściciele latyfundiów. Na nich spoczywa obowiązek udziału w reformach społecznych, właściwego wykorzystania gruntów rolnych, a także świadczenie na rzecz ubogich poprzez przeznaczanie części zysków na cele społeczne.

Niesprawiedliwe stosunki społeczne nie tłumaczą przeprowadzenia reform przy użyciu przemocy. Paweł VI przypomniał, że drogą do reform społecznych nie jest rewolucja, lecz współpraca wszystkich warstw społecznych w celu likwidacji analfabetyzmu, wprowadzenia nowych metod uprawy ziemi, ugruntowania szacunku dla pracy ludzkiej, rozwoju katolickich organizacji i stowarzyszeń¹¹.

2. GŁOS KOŚCIOŁÓW AMERYKI POŁUDNIOWEJ

Dzięki Pawłowi VI nauczanie społeczne Kościoła o prawach ubogich, wypracowane przez Sobór, przekroczyło granice Ameryki Południowej i Środkowej. Papież podczas podróży apostolskiej na Filipiny stanowczo opowiedział się po stronie ubogich, stwierdzając, że zaspokojenie potrzeb materialnych i duchowych jest podstawowym prawem osoby ludzkiej równie ważnym, jak prawo do poszanowania godności i do wyznawania wiary¹². Nie ulega jednak wątpliwości, że refleksja nad posługą Kościoła wobec ubogich i miejscem ubogich w Kościele, inspirowana nauczaniem Soboru Watykańskiego II i konferencji w Medellin rozwijała się głównie w krajach latynoskich. Jednym z wybitnych pasterzy, podejmujących omawianą problematykę był kardynał Maurer, arcybiskup Sucre (Boliwia). W swym nauczaniu podkreślał, że Kościół powinien stawać się coraz bardziej Kościołem ubogim i posługiwać ubogim, przeznaczając na ten cel także posiadane dobra materialne. Powinność takiego zaangażowania jest tym bardziej

¹⁰ *Solidarité et développement...* s. 223.

¹¹ Tamże, s. 224–225.

¹² Przemówienie w Tondo z 29 XI 1970, „Documentation Catholique”, 1970, nr 1576.

pilna, że niebezpieczeństwo rewolucji, inspirowanej ideologią marksistowską, stanowi realne zagrożenie. Niesprawiedliwe struktury społeczne muszą być zreformowane przy czynnym zaangażowaniu Kościoła. „Jeśli nie, to taka zmiana dokona się bez nas” – stwierdził kardynał Maurer¹³.

Wypowiedzi biskupów południowoamerykańskich potwierdzają wyraźnie, że „Kościoła ubogich” nie należy ograniczać jedynie do jednego kontynentu. Podczas Synodu Biskupów w Rzymie w 1974 r. Halder Camara, arcybiskup Olinda i Recife (Brazylia) przypomniał, że ubodzy są znakiem obecności Chrystusa: „Kiedy znajdujemy się wśród ubogich, którzy są wszędzie, i w krajach biednych i w »szarych strefach« krajów bogatych, zaczynamy rozumieć, że Chrystus wciąż uwielbia swego Ojca, ponieważ dziś, jak wczoraj i zawsze Pan ukrywa swe prawdy przed możnymi i mędracami i objawia je najmniejszym”¹⁴. Dlatego Kościół, sprawując posługę wobec ubogich, powinien odrzucić triumfalizm i wszelkie przywileje społeczne. Kościół jest ewangelizowany także przez ubogich. Dzięki nim odkrywa na nowo swoją misję i skuteczniej daje świadectwo ubogiemu Chrystusowi.

Celem posługi Kościoła jest „wychowanie wyzwalające”. Arcybiskup Camara podczas Kongresu Eucharystycznego w Filadelfii (USA) w 1976 r. stwierdził, że „wewnętrzny kolonializm” w krajach Ameryki Łacińskiej, który rodzi niesprawiedliwość społeczną, wymaga rozwiązania w sposób pokojowy, ostateczny i zdecydowany. „Wychowanie wyzwalające” obejmuje wyzwolenie z grzechu i jego skutków, z egoizmu, ale także zakłada nawrócenie poszczególnych osób i przemianę niesprawiedliwych struktur społecznych¹⁵.

Druga Konferencja Biskupów Ameryki Łacińskiej odbyła się w 1979 r. w Puebla (Meksyk). Tematem wiodącym obrad była *Ewangelizacja w teraźniejszości i przyszłości Ameryki Łacińskiej*. Miłość preferencyjna i troska o ubogich i żyjących w niedostatku – stwierdzają biskupi – uwiarygodnia misję Kościoła¹⁶. Dlatego Episkopat poszczególnych krajów zobowiązuje się do podjęcia takich działań, których celem będzie ewangelizacja i służba ubogim oraz uznają **opcję preferencyjną na rzecz ubogich** za najważniejszy kierunek działań¹⁷. Służba ubogim nie oznacza jednak wykluczenia jakiegokolwiek grupy społecznej z misji ewangelizacyjnej Kościoła¹⁸.

3. NAUCZANIE JANA PAWŁA II

Termin „opcja preferencyjna na rzecz ubogich” użyty w dokumencie końcowym konferencji w Puebla znalazł uznanie i zastosowanie w nauczaniu Jana Pawła II. Wypowiedzi obecnego Papieża są tak liczne, że mogą stanowić materiał

¹³ Por. *Solidarité et développement...* s. 223.

¹⁴ Tamże, s. 229.

¹⁵ Por. „Documentation Catholique”, 1976, nr 1704.

¹⁶ Por. *Construire une civilisation de l'amour*, Paris 1980, nr 382.

¹⁷ Por. tamże, nr 707.

¹⁸ Por. tamże, nr 733 i 769.

do głębszych analiz teologicznych. Na użytek tego artykułu wypada wskazać najbardziej charakterystyczne elementy nauczania papieskiego, które podejmują wcześniejsze nauczanie Kościoła oraz wprowadzają nowe aspekty.

Podczas pierwszej pielgrzymki do Meksyku (styczeń 1979 r.), w przemówieniu do ubogich dzielnicy Santa Celilia (Guadalajara), Papież potwierdził, że uprzywilejowane miejsce ubogich we wspólnocie Kościoła wynika z miłości Boga do ubogich oraz z samego faktu ubóstwa¹⁹. Kościół wzywa odpowiedzialnych za życie społeczno-polityczne do przeprowadzenia głębokich reform społecznych, „które mogą okazać się konieczne, aby umożliwić stałe odtwarzanie na nowo warunków potrzebnych ludziom w jakikolwiek sposób upośledzonym, jeżeli mogą oni uzyskać szansę w swej ciężkiej walce o byt”²⁰. Żądanie sprawiedliwości znajduje pełne poparcie ze strony Kościoła, który solidaryzując się z ubogimi, wyraża „troskę Chrystusa, który przyszedł po to, aby głosić orędzie zbawienia, bowiem Bóg ubogich rzeczywiście umiłował i Bóg gwarantuje ich prawa”²¹. Opcja preferencyjna nie oznacza wyłączenia innych klas czy grup społecznych z troski duszpasterskiej Kościoła. Ten element nauczania społecznego podejmuje Jan Paweł II w sposób bardzo oczywisty. „Kościół czyni to nie dlatego, aby służyć interesom politycznym, nie dlatego, by zdobyć władzę, ani też by dawać pretekst do przemocy, lecz ażeby zbawić człowieka w jego człowieczeństwie i jego nadprzyrodzonym przeznaczeniu”. Obrona ludzkiej godności ubogich jest obowiązkiem Kościoła, który pragnie, aby wszyscy ludzie żyli zgodnie z godnością, jaką otrzymali od Stwórcy²².

Papież stanowczo odrzuca wszelkie kryteria polityczne i ideologiczne, które redukują ubogich do klasy społecznej, będącej w opozycji wobec innych klas. Ubóstwo nie zamyka się tylko w kategoriach ekonomicznych. Jan Paweł II nazywa ubogimi osoby pozbawione praw przez ideologie totalitarne, szczególnie prawa do wolności sumienia i wyznania²³. „Gdy Kościół mówi o preferencyjnej opcji na rzecz ubogich, czyni to w perspektywie wszechobejmującej miłości Pana, który szczególnie upodobał sobie właśnie najbardziej potrzebujących. Nie jest to opcja ideologiczna, nie oznacza to też ulegania zwodniczej teorii walki klas jako motoru przemian dziejowych. Miłość do ubogich to coś, co wypływa z samej Ewangelii i czego nie wolno ujmować ani przedstawiać w kategoriach konfliktu”²⁴.

¹⁹ Por. „Documentation Catholique”, 1979, nr 1772.

²⁰ *Homilia podczas mszy świętej na Yankee Stadium w Nowym Yorku*, [w:] *Jan Paweł II w Irlandii i Stanach Zjednoczonych. Przemówienia i homilie*, Warszawa 1981, s. 172.

²¹ *Przemówienie do właścicieli i pracowników plantacji trzciny cukrowej. Bacolod 20 II 1982*, [w:] *Jan Paweł II na Filipinach i w Japonii*, Warszawa 1986, s. 122.

²² Tamże, *Przemówienie do mieszkańców Tondo, dzielnicy slumsów. Manila 18 II 1981*, s. 90.

²³ *Przemówienie do kardynałów Kurii Rzymskiej Le service de l'unité et la défense de l'authenticité de l'Évangile*. „Documentation Catholique”, 1985, nr 1889. Por. także List apostolski do zakonników i zakonnicy Ameryki Łacińskiej z okazji 500-lecia ewangelizacji kontynentu. *Les chemins de l'Évangile*. „Documentation Catholique”, 1990, nr 2012.

²⁴ *Miłość do ubogich nie jest ideologią. Przemówienie do kapłanów w Meksyku 12 V 1990*, „L'Osservatore Romano”, 1990, nr 6, s. 20.

Instrukcja o chrześcijańskiej wolności i wyzwoleniu (1986) prezentuje szczególnie obszerny wykład nauczania społecznego Kościoła. Dokument ten, obok omówionego wyżej aspektu duchowego, podkreśla bardzo wyraźnie praktyczny wymiar opcji preferencyjnej. „Jezus nie tylko przyniósł łaskę i pokój Boży, lecz uzdrawiał także niezliczonych chorych, współczuł tłumowi, który nie miał co jeść i nakarmił go, razem z uczniami, chodzącymi za nim, rozdawał jałmużnę” (LC, nr 67). Błogosławieństwo ubóstwa, jakie zostawił Jezus, nie zwalnia chrześcijan z troski o pozbawionych środków do życia. Nędza, która jest konsekwencją ludzkiego grzechu i słabości człowieka „jest złem, z którego trzeba, o ile to możliwe, ludzi wyzwolić” (LC, nr 67). Takie zadanie staje nieustannie przed całym Kościołem i każdym chrześcijaninem. Posługa Kościoła wobec ubogich jest współcześnie inspirowana nauczaniem społecznym, przez które Kościół stara się wpłynąć na zmiany niesprawiedliwych struktur społecznych. Miłując ubogich, Kościół daje świadectwo godności człowieka, wartości niezależnej od posiadanych dóbr materialnych, „daje świadectwo, że ta godność nie może być zniszczona, niezależnie od tego, co jak wielkiej nędzy, pogardy, odrzucenia i bezsilności byłby doprowadzony człowiek” (LC, nr 67).

Encyklika *Sollicitudo rei socialis* (1987) w części prezentującej szczegółowe wskazania, przedstawia syntezę nauczania społecznego na omawiany temat. Jan Paweł II używa zamiennie terminów „opcja preferencyjna” i „miłość preferencyjna” i definiuje ją jako „specjalną formę pierwszeństwa w praktykowaniu miłości chrześcijańskiej” (SRS, nr 42). Opcja tak rozumiana dotyczy w pierwszym rzędzie chrześcijan, wezwanych do naśladowania Chrystusa. Należy ją jednak uwzględniać również na płaszczyźnie życia społecznego, a szczególnie przy podejmowaniu decyzji dotyczących praw własności i użytkowania dóbr. Papież przywołuje prawo powszechnego przeznaczenia dóbr, które jest prawem fundamentalnym, pierwszym w stosunku do prawa własności, i znajduje swoje uzasadnienie w dziele stworzenia i godności człowieka. Po raz kolejny Jan Paweł II stwierdza, że ubóstwa nie można rozumieć jako braku środków materialnych. Szczególną formą ubóstwa jest „pozbawienie osoby ludzkiej podstawowych praw, w szczególności prawa do wolności religijnej, a także prawa do inicjatywy gospodarczej” (SRS, nr 42).

Reforma niesprawiedliwych struktur społecznych jest pilnym zadaniem poszczególnych państw. Jednak ze względu na światowy wymiar kwestii społecznej, konieczne jest zaangażowanie organizacji międzynarodowych. Jan Paweł II wskazuje na konieczne warunki likwidacji nędzy i stref ubóstwa. Należą do nich: reforma międzynarodowego systemu handlowego, reforma systemu monetarnego i finansowego, wymiana technologiczna, rewizja struktur istniejących organizacji międzynarodowych (por. SRS, nr 43).

W encyklice społecznej *Centesimus annus* (1991) Jan Paweł II przynaglił, aby społeczne orędzie Ewangelii przestało być teorią, a stało się podstawą działania dla chrześcijan. Opcja preferencyjna na rzecz ubogich, „która nigdy nie wyłącza i nie dyskryminuje innych grup” dotyczy nie tylko ubóstwa ekonomicznego,

ale także kulturowego i religijnego. Współcześni ubodzy to także ludzie zepchnięci na margines, ofiary konsumizmu, uchodźcy i emigranci (CA, nr 57).

Katechizm Kościoła Katolickiego, ogłoszony w 1992 r., nie podejmuje nowych analiz i nie wprowadza nowych elementów do nauczania społecznego na powyższy temat, przywołuje jedynie treści omówionych wyżej dokumentów Magisterium. Ukazuje jednak dokładnie podstawy chrześcijańskiej miłości do ubogich, którymi są nauka Starego i Nowego Testamentu, nauczanie Ojców Kościoła oraz praktyka chrześcijańskiego życia (por. KKK, nr 2443–2449).

* * *

Opcja preferencyjna na rzecz ubogich jest w swej istocie próbą ukazania relacji między sprawiedliwością i miłością na płaszczyźnie życia społecznego²⁵. Okazuje się jednak, że sprawiedliwość, której wyrazem są akty prawne obowiązujące w państwie, nie rozwiązuje problemu ubóstwa. Nieskuteczne są również mechanizmy ekonomiczne czy inne gwarancje socjalne (np. ustalenie minimum dochodów). Opcja preferencyjna nie znosi oczywiście aktów prawnych i zasad ekonomii, ale wprowadza w ich stosowanie miłości wobec ubogich. Życie ekonomiczne nie jest tylko sprawą równowagi rynkowej, ale przede wszystkim zespołem relacji między ludźmi, którzy podejmując decyzje i dokonując wyborów, kierują się zasadami sprawiedliwości, zgodnie z prawem Bożym lub też występują przeciw temu prawu. Nauczanie społeczne Kościoła nie proponuje konkretnych rozwiązań, ale wskazuje na wartości fundamentalne, które mają swoje źródło w zbawczym orędziu Chrystusa.

L'OPTION PRÉFÉRENTIELLE POUR LES PAUVRES

Résumé

L'auteur de cet article essaie de présenter le développement de l'idée de l'option préférentielle pour les pauvres dans l'enseignement social de l'Église après le Concile Vatican II. L'amour pour les pauvres était toujours présent dans l'enseignement et l'activité de l'Église Catholique. L'enseignement du Concile Vatican II concernant la mission des chrétiens dans la vie sociale, développé et approfondi par les églises locales de l'Amérique du Sud (Conférence à Medellin - Columbia 1968; Conférence à Puebla - Mexico 1979) a donné comme suit que cette option préférentielle pour les pauvres actuellement consiste à accorder aux gens dépourvus des droits fondamentaux de la personne humaine un rôle particulier dans la communauté de l'Église.

Le même enseignement de l'Église réclame le respect des droits des hommes provenant de la dignité naturelle aussi bien que celle surnaturelle. Le fait de connaître cet enseignement peut contribuer à une réflexion approfondie à propos de la place et de la mission de l'Église dans la société polonaise dont la grande partie souffre à cause de la formation des structures démocratique et économique (marché libre).

²⁵ Por. J.-Y. Calvez, *L'économie. L'homme. La société. L'enseignement social de l'Église*, Paris 1990, s. 70–71.